Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Roms Indtagelse for 25 Aar siden.

En personlig Erindring fra 1870.

August Maaned 1870 nærmede sig sin Ende — Kanonerne fra Strassbourg, Borny, Mars la Tour og Gravelotte havde talt. Man havde set et stort Folk synke i Knæ og forbløde sig, man havde hørt Massernes Sammenstød, set dem mødes og skilles, stride og vige; man havde været Vidne til, at en stor Stjerne begyndte at blegne, medens lange og dybe Skygger gled hen over

thy cornfields green and sunny vines,
oh pleasant land of France!

Frankrigs sidste Liniehær under Mac Mahon befandt sig paa den skæbnesvangre Marche langs Belgiens Sydgrænse, der skulde afsluttes ved Sedan, og hele Europa fulgte i aandeløs Spænding dens langsomme Fremrykning.

Ogsaa i Rom var Stemningen i hine Dage overordentlig bevæget og febrilsk; alles Øjne var rettede paa Krigsskuepladsen, thi man vidste fuldt vel, at Kirkestatens fremtidige Skæbne vilde afhænge af Begivenhederne der. En italiensk Hær stod rede til at udnytte Situationen og rykke ind over Grænsen; man forstod, at det romerske Spørgsmaal vilde blive løst i Lothringen. Man brændte af Utaalmodighed efter at høre Nyt fra Frankrig og Tyskland; et usædvanligt Liv herskede om Aftenen paa Roms Gader, udenfor Kafeerne samledes Befolkningen i store Skarer og udvekslede sine Forhaabninger i dæmpede, afbrudte Sætninger eller udtalte højlydt sit Tyskerhad, medens der var et formeligt Stormløb om at komme i Besiddelse af Aftenudgaven af „L'Osservatore Romano". Folk stod opstillede i Queue paa en lille Plads i Nærheden af Fontana Trevi, hvor Bladet havde sit Kontor;

man sloges bogstavelig ved den lille Trækrude, hvorfra det uddeltes, eller det kom til højrøstede Skændescener, i hvilke man havde Lejlighed til at beundre den italienske Almues Tungefærdighed og det italienske Sprogs Rigdom paa Verbalinjurier. Ogsaa her gjaldt den stærkeres Ret, — den Mand, der havde de kraftigste Næver og den største Masse skaffede sig lettest og hurtigst Indblik i de Verdensbegivenheder, som gik for sig i Østfrankrig.

Vi var ikke mange Skandinaver i Byen paa dette Tidspunkt, nogle faa Kunstnere og et Par tilfældigt Tilrejsende — de fleste, der havde haft i Sinde at komme, var klogeligt standsede i Florens for at se Tiden an og undgaa alle Ulemper og Fortrædeligheder paa Rejsen. Om Eftermiddagen den 3die Septbr. 1870 gik jeg tilligemed en Ven ud for at høre Nyt og købe Aviser, thi ogsaa vi var stærkt optagne af Begivenhederne og længtes efter at høre fra Hjemmet. Man var den Gang greben af en formelig Telegramtørst; intetsteds havde man Ro paa sig, Kravet efter Nyt virkede næsten som en fysisk Lidelse. Da vi kom ud paa Gaden, var det os straks klart, at der var hændet noget usædvanligt; Folk løb, som de var besatte, med flagrende Aviser i Hænderne, alles Miner udtrykte Sindsbevægelse, man saa Hundreder af Mennesker staa i Boderne, paa Gadehjørner og Fortove for at læse de nyeste Telegrammer med fede Typer foroven og spærret Skrift. „Slaget ved Sedan var blevet leveret — *Napoleone prigioniere* stod der ovenover. Man hørte dog ingen Jubel eller Triumfraab; det var, som om Nyheden havde virket lammende; de Dele af Befolkningen, der sympatiserede med Frankrig, kunde næppe fatte sig efter det overvældende Slag, og de Italienere, der ønskede Kirkestatens Indlemmelse i Kongeriget — *Roma capitale* — saa vel, at Afgørelsens Stund var nær, men kunde dog ikke helt forjage de gamle Minder, der nu dukkede lyslevende op, eller helt bryde med Fortiden. „Vi kan ikke glemme Solferino og Magenta," sagde en Romer senere paa Aftenen. Man hadede vistnok Franskmændene grundigt fra Mentana-Affæren, men nu, da Ulykken ramte dem, og alt var tabt, indtraadte der et Omslag, i hvilket der til Ære for Menneskeheden baade hørtes almindelig Medfølelse og gammelt Venskabs og Slægtskabs stærke Røster. Man udtalte vel Beundring for Preusserne og deres Hærledelse, men der var Bitterhed indblandet deri, ja man var ikke langt fra at spotte over den protestantiske Konges idelige Paakaldelse af Vorherres

vidunderlige Indskriden til Gunst for den formentlig forurettede Part. Virkelig, ægte Sympati for Sejrherrerne bemærkedes ikke, thi i Rom, hvor man i Almindelighed paa Forhaand havde været overbevist om, at det vilde gaa Franskmændene ilde, nærede man den Tro, at det preussiske Folk og den preussiske Hær var et Maskineri, der arbejdede sikkert som paa en Snor, men ogsaa med en Maskines hele Ufølsomhed og Brutalitet. Man nærede Agtelse og dygtig Respekt for den kraftige, kloge og beregnende Nation, men yndede den ikke. Derimod kunde man, naar alt kom til alt, ikke lade være med at føle Deltagelse for „den tause Mand" med det store Navn, der vistnok havde store Synder paa Samvittigheden, men som dog uden at bekymre sig om Thiers' Indsigelser mere end nogen anden havde fremmet Italiens Enhed. Og med Franskmændene, de gamle Vaabenfæller, Broderfolket, dem Heine, skønt han selv var Tysker, havde kaldet: „Die kleinen lieben Franzoschen!" Mange tvivlede om Efterretningens Rigtighed, det hele maatte være Opspind, en kolossal tysk Avisand! Men Morgenen kom den 4de Septbr. med Bekræftelser og ny Detailler om Kampen, saa vel som med de første Tilstaaelser fra fransk Side; ingen kunde længere hengive sig til Illusioner. Napoleon den tredje var Fange og skulde føres til Wilhelmshöhe, og Frankrigs sidste store Hær skulde anbringes rundt omkring i preussiske Fæstninger.

Begivenhederne udviklede sig med rasende Fart — den franske Kejser erklæredes for afsat, Republiken blev proklameret i Paris, den nationale Forsvarsregering blev dannet, Kejserinde Eugenie flygtede over Hals og Hoved til England, og enhver af disse Begivenheder gav et Ekko i Italien og Rom, næsten som Jordrystelser. Man havde undertiden Fornemmelsen af at sidde i en Myretue, i hvilken der blev rodet op af en overnaturlig Magt. Man færdedes som paa en Vulkan — hvad vilde den næste Dag bringe? Nysgerrigheden blev hurtigt tilfredsstillet, thi en skøn Dag meldte „L'Osservatore", at Kong Victor Emanuel havde givet sin Hær Befaling til at rykke ind i Kirkestaten for „at beskytte Hans Hellighed mod hans ildesindede Undersaatter." Paven havde frabedt sig denne Beskyttelse, men forgæves; italienske Tropper havde allerede besat eller var i Færd med at besætte Viterbo, Civita Castellana og Civita Vecchia mod Nord samt Frosinone og Velletri mod Syd. Man havde intet andet Middel end at sætte Magt mod Magt; Pavedømmet skulde vide at bekæmpe Fjenden,

som under Venskabs Maske trængte ind i Landet. Det var unægtelig et stærkt Stykke, at Victor Emanuel gav sig Skin af at være Kirkens og Pavestolens Beskytter og lydige Søn, og der var da heller ingen saa godtroende, at han tog denne Forklaring for Alvor, saa lidt som man fæstede Lid til den italienske Konges senere Forsikring om, at han kun vilde anvende „moralske Midler".

I Rom selv traf Regeringen Forsvarsforanstaltninger, som fra et moderne Synspunkt sikkert var højst primitive. Saa godt som alle pavelige Tropper blev samlede i Hovedstaden, i alt ca. 9000 Mand, hvoraf Zouaverne, for største Delen yngre Medlemmer af franske Adelsfamilier, udgjorde et Elitekorps. De førtes af Oberst Charette, Efterkommer af den fra Vendéekrigen saa bekendte legitimistiske Soldat, en ung smuk Mand, sleben og soigneret, men med et energisk, selvtillidsfuldt Udtryk. Endvidere Antibeslegionen, hovedsagelig bestaaende af Schweizere og Belgiere, og endelig et lille Antal Dragoner og Gendarmer, velberedne ypperlige Folk, der kunde hænge fast paa en Hest, og hvis Dygtighed ikke mindst lagde sig for Dagen under de aarlige Karnevalsfestligheder, naar de i susende Galop fo'r gennem Corsoen over Stok og Sten paa deres opskræmmede vilde Dyr for at forberede Vejen for Væddeløbshestene, der var i Hælene paa dem. Udenfor alle Roms Porte blev der anlagt Batterier bag Jordvolde ligesom i 1867, da Garibaldi truede Byen. Hele Forsvaret, der raadede over 60 Kanoner, lededes af General Kanzler, en tysk Officer, der var pavelig Krigsminister. Naturligvis mente hverken han eller andre, at Italienerne kunde holdes ude, hvis de virkelig forsøgte at tage Rom, men Staden skulde under alle Omstændigheder ikke falde uden Sværdslag, saa meget mindre som man havde et aabent Blik for Modstandens moralske Betydning og mulige Følger. Den paveligsindede Almue var ikke langt fra at tro paa et Under som i Attilas Tider, en Følelse, som fik et andet Udtryk hos dannede konservative Katoliker. Jeg hørte da for første Gang le Maistres Ord anvendt paa Victor Emanuel og hans Undersaatter: *Qui mange du Pape en meurt!*

Det varede ikke længe, før Rom blev indesluttet eller dog afspærret. Ganske vist rykkede de italienske Tropper kun langsomt frem, men udefra naaede ingen Efterretninger ind til Byen, i hvert Fald ikke til Befolkningen; man befandt sig snart i fuldkommen Uvidenhed om, hvad der foregik paa Krigsskuepladsen i Frankrig saa vel som i hele den øvrige civiliserede Verden, ingen

kunde slippe ud eller ind; Rom var omgiven af Patrouiller og Strejfkorpser, og Portene holdtes Dag og Nat stængede og lukkede. Hen imod Midten af Maaneden begyndte der allerede at vise sig Mangel paa Levnedsmidler, navnlig i de bedre Trattorier, hvor Priserne steg hurtigt. Der var dog Overflod af Skinke, Brød og Vin, og hermed føler enhver Romer sig tilfreds. Stemningen var underlig uhyggelig, truende, ligesom svanger med Farer. Man spadserede efter Sædvane om Aftenen paa Corsoen eller sad udenfor Kafeerne, unge og gamle, fattige og rige, Mænd og Kvinder, de sidste endog i Toilette, men tæt op til Fortovet paa begge Sider af den lange Gades Kørebane vandrede med faa Skridts Mellemrum frivillige Afdelinger Jægere i Gaasegang med Remingtongeværer i Armene, iførte graa Uniformer, et Læderbælte om Livet og Hanefjer i den lavpullede, bløde Hat, for at holde Romerne i Ave. Man vidste, at disse frivillige havde deres Vaaben skarpladte og vilde fyre paa Folket, hvis det skulde komme til antipavelige Demonstrationer. Folkevittigheden kaldte disse frivillige Ordenshaandhævere, som var Sønner af velstaaende romerske Familier, *caccialepri* (Harejægere) med Hentydning til deres sædvanlige Sport i Kampagnen, men uden at ane, at Betegnelsen rummede en satirisk Braad mod Romerne selv. Der saas ogsaa en Del Bønder paa Gaderne i deres maleriske Dragter og med bredskyggede Hatte; ogsaa de bar Geværer, og man fortalte ondskabsfuldt, at det var Røvere, som af de pavelige Myndigheder var kaldte til Byen for at passe paa Romerne. Undertiden kom det til Opløb uden nogen synlig Grund, en Gang imellem arresteredes en mistænkt under stort Sammenløb af Folk, men i det hele bevarede Indbyggerne deres Ro og Sindsligevægt, skønt man havde en Følelse af at befinde sig mellem to fjendtlige Partier, der betragtede hinanden med onde Blikke og kun ventede paa Lejlighed til at fare løs mod hinanden. Der var udspredt Rygter om, at Indbyggerne vilde gøre Revolution, for at Italienerne (eller som man sagde: Piemonteserne) under Forvirringen des lettere kunde trænge ind, og mange var overbeviste om, at det maatte komme til Blodbad og Oprør indenfor Murene, før Victor Emanuels Tropper udenfor overhovedet vilde foretage noget afgørende. Der hang ligesom en tung Sky over Rom, hvis Elektricitet kunde udlade sig, hvad Øjeblik det skulde være; det sydede, boblede og kogte i Gemytterne, saaledes at en Sprængning syntes uundgaaelig. Der var Ængstelse, glødende Lidenskaber, hemmeligheds-

fulde Machinationer og en stærk Udfoldelse af Politimagt inde i Byen; udenfor stod den italienske Hær ca. 50,000 Mand under General Cadorna med de ladte Kanoner i Stilling, afventende Signalet til Angreb fra sin Regering. Det ene Spørgsmaal svævede paa alles Læber: „Naar gaar det løs?"

Tirsdagen den 20de Septbr. oprandt, en klar, prægtig Sommerdag med straalende Sol og blaa Himmel. Om Morgenen Kl. 5 vækkedes Befolkningen af Signalskud fra de italienske Batterier, der var opkastede udenfor Porta San Pancrazio hinsides Tiberen, ved Porta San Giovanni, Porta San Lorenzo, Porta Pia og Porta Salara, hvor forskellige italienske Divisioner laa rede til at angribe. Skuddene fulgte efter hverandre med lange Mellemrum, som om man gav sig god Tid, men pludselig tog alle Batterier fat paa en Gang, saaledes at ingen længere tvivlede om, at det nu skulde være Alvor. Jeg stod op og klædte mig paa i Hast. Gaderne laa øde og tomme; kun paa Corsoen fo'r Gendarmer i Karriere ud til Porta del Popolo eller i modsat Retning ad Laterankirken til, ligesom man af og til stødte paa mindre Troppeafdelinger i fuldt Løb udefter til Stadens Periferi. Skydningen blev heftigere og heftigere, alt som den besvaredes af de pavelige Batterier, men mærkværdigt nok var kun faa af Stadens civile Indbyggere paa Benene. I Via Felice, udenfor et af Skandinaverne den Gang stærkt besøgt Trattori, traf jeg flere Landsmænd ved Morgenkaffen og slog mig ned iblandt dem; naturligvis drøftedes kun de forestaaende Begivenheder og Udsigterne for Kampen under Kanonskuddenes uophørlige Akkompagnement. En Del af os, hvoriblandt Billedhugger Hasselriis, som allerede den Gang befandt sig i Rom, og hvis Energi og Iver jeg skylder, at Dagen blev saa rig paa Oplevelser, besluttede at begive os op paa Taget af et usædvanligt højt Hus i Via di San Nicolo di Tolentino, hvorfra der maaske vilde være Udsigt til Valpladsen. Adgangen hertil var let, da Bygningen var fuld af Kunstneratelierer, og Tilfældet vilde, at vi her kom tæt til Begivenhedernes Brændpunkt, da Hovedangrebet netop iværksattes paa det nærliggende korte Murafsnit mellem Porta Salara og Porta Pia.

Oppe paa Husets flade Tag var der samlet et ret anseligt Antal Mennesker, især Romere. Alles Blikke var rettede mod Terrænet udenfor Porta Pia, thi man kunde se over Lavningen, hvori Villa Barberinis Have laa, over den bagved liggende Villa Buonapartes Tag og de gamle Mure et Stykke ud i Kampagnen.

Udbyttet var dog kun ringe. Afstanden var for stor til, at Enkeltheder kunde skelnes; der herskede endog betydelig Meningsforskel om de sorte Punkter, der syntes at bevæge sig paa det jævnt skraanende Terræns Sider. Nogle svor paa, at det var en Skyttekæde af italienske Soldater, andre paastod lige saa haardnakket, at det var græssende Geder. Ellers var Udsigten storartet og glimrende. Man saa hele Staden ligge under sig i Fugleperspektiv med dens Hundreder af solbelyste Kirker, Paladser, Taarne og Kupler; til højre Kirken i Diocletians Termer, til venstre Monte Pincios mørke Løv; bagved hinsides Kvirinalpaladsets Stenmasser og Tusinder af Tage slyngede et Stykke af Tiberen sig, og længst ude bredte Peterskirken og Vatikanet sig, der med de hældende Pinier i Villa Doria som Baggrund afsluttede Rundmaleriet.

Der hørtes ivrig Samtale her oppe, medens Granaterne uophørlig svirrede højt over vore Hoveder med en pibende Lyd og for det meste sprang i Luften, efterladende en kugleformet hvid Sky, som en Tid lang bevarede sin Form mod den blaa Himmel. Paa de nærliggende Huses Tage saas talrige baade mandlige og kvindelige Tilskuere, især paa det lige overfor liggende Albergo di Costanzi. Her blev dog gjort rent Bord i en Haandevending, da en Granat pludselig slog ned i Bygningens Hjørne og afrev et stort Stykke af Gesimsen. De nysgerrige Englændere og Englænderinder, der havde staaet med Kikkerter i Hænderne, flygtede over Hals og Hoved ned gennem en Luge i det flade Tag under megen Munterhed og Haandklap fra Øjenvidnerne paa vor Side. I øvrigt skød de italienske Batterier ikke paa Byen, men kun paa Murene; der var ikke Tale om Bombardement, skønt enkelte Huse i Roms Udkanter blev stærkt beskadigede eller gik op i Luer. Det blev betragtet som et ominøst Tilfælde, at der straks ved Affærens Begyndelse gik Ild i den tæt bag ved Muren liggende Villa Buonaparte, hvor Napoleon den tredje havde boet i 1831; fra Taget, hvor vi befandt os, hilstes Flammerne med stødende Jubel. Der blev intet Forsøg gjort paa at slukke Ilden, og Brandvæsenet blev end ikke sat i Bevægelse for den Sags Skyld; Villaen stod rolig og brændte ned til Grunden, medens der blev skudt Bresche ind til dens Have. Det varede ikke længe, før man kunde høre Geværskuddenes ejendommelige Raslen mellem Kanonilden, hvoraf man kunde slutte, at Infanteriet paa begge Sider deltog i Kampen, men der var fremdeles intet andet at se end

Røgskyer. De Romere, som fra Taget iagttog det lidet, der kunde iagttages, holdt sig skadesløse ved at deklamere, strække Hænderne mod Himlen, vride Øjnene og kalde Guderne til Vidne paa, at nu var den Befrielsens Time endelig slaaet, hvorefter de i en Aarrække havde sukket. En lille sortsmudset ilter Mand grebes af Begejstring ved et særlig højt Kanonskrald, sprang op paa en Kasse og fremsagde med Patos under stormende Tilslutning fra Tilhørernes Side nogle Strofer af Leopardis All' Italia:

O, Patria mia, vedo le mure e gli archi
E le colonne e i simulacri e l'erme
Torri degli avi nostri —
Ma la gloria non vedo.
Dammi, o ciel, che sia fuoco
Agl' Italici petti il sangue mio.

Vi begav os ned paa Gaden, hvor der herskede ualmindeligt Røre og Liv. Store, med hvidt Lærred overtrukne Vogne og det paamalede røde Kors bevægede sig langsomt frem, barmhjertige Søstre med Rosenkranse ved Siden saas beskæftigede med at forbinde let saarede Soldater eller række dem en Drik Vand, paa Gadehjørnerne og ved mange af de offentlige Bygninger holdt pavelige Gendarmer til Hest, og en Del civile Mennesker var paa Færde, men dog ikke saa mange, at der nogetsteds var Trængsel. Man fik Indtrykket af, at største Delen af Roms Indbyggere holdt sig hjemme. Vi gik over Piazza Barberini op ad Via Quattro Fontane til det Punkt, hvor den i en næsten ret Vinkel skæres af Via di Porta Pia, og hvor de fire Springvand er anbragte paa Hjørnerne. Her var en lille Hob samlet, som fulgte Krigsbegivenhederne paa nært Hold, ja saa at sige: fik Ilddaaben. Den svære jærnbeslagne Port for Enden af Gaden ud til Kampagnen (Porta Pia) var nemlig sprængt; et italiensk Batteri var kørt op udenfor og skød gennem den lange Gade ned til Monte Cavallo, hvor et paveligt Batteri ved Siden af Obelisken og Dioskurerne besvarede Ilden. Fra Tværgaden, hvor vi befandt os i forholdsvis Sikkerhed, kunde man høre Granaternes Susen gennem Luften; hvert Øjeblik slog et Projektil ned mod Brostenene og sprængtes med øredøvende Larm, medens Ruderne paa begge Sider klirrende sprang i Stykker og oversaaede Gaden med Glasstumper. De Folk, der stod her, var for største Delen velklædte Almuesmænd, som utvivlsomt sympati-

serede med Italienerne; thi hver Gang et Skud var faldet, og der saaledes var et Øjebliks Pusterum til det næste, saa man dem springe frem i Gaden og vifte med en Klud til Fjenden udenfor — for derpaa straks efter at springe tilbage bag det skærmende Hjørne. Det var en farlig Leg, og flere blev da ogsaa saarede af Granatstumper og Glassplinter. Vi fandt det klogest at trække os tilbage og søgte atter op paa Taget i Via di San Nicolo di Tolentino, vort gamle Hovedkvarter og Udsigtspost.

Klokken var imidlertid bleven ti om Formiddagen, Kampen havde varet i fem Timer; Skydningen vedvarede uafbrudt og syntes kun at vokse i Styrke. Med et standsede Kanonaden, og man hørte kun en heftig Geværild — Indledningen til Stormen paa den femten Favne brede Bresche, der var bleven aabnet i Muren ved Siden af Porta Pia. Vi lyttede alle i Spænding, thi det var absolut umuligt at se noget af det, der foregik i ringe Afstand fra os under Murene. Da hørtes der pludselig et fjernt tusindstemmigt Skrig langt borte paa den anden Side af Tiberen, et æggende, højrøstet, uartikuleret Raab fra Tusinder og atter Tusinder af Struber, en forvirret stigende Lydbølge, som med overnaturlig Hurtighed kom rullende over mod os, forplantede sig gennem Staden, rev ny Stemmer med sig og optog dem i sig, saaledes at vi til sidst troede at befinde os i en vild Brænding af Menneskerøster, hvis Larm steg op mod Himlen og overdøvede alt andet. Vi saa forbavsede og grebne af Sindsbevægelse paa hverandre, indtil en Italiener raabte: *Ecco il revoluzione!* Som om Fortryllelsen var bleven brudt ved disse Ord, ilede vi hovedkulds ned af de mange Trapper, tumlende over hverandre, halv aandeløse. Ingen af os overvejede, hvad vi egentlig vilde paa Gaden, hvis der virkelig var udbrudt Revolution — kun ud mellem Menneskene, ned til dem, for at erfare det vidunderlige, der var sket!

Det vidunderlige stod at læse paa alles Ansigter og lød fra alles Munde — det hvide Flag var blevet stukket ud fra Peterskirkens Lanterne; Rom havde kapituleret. Netop i samme Øjeblik som en Bataillon Bersaglieri havde besteget Breschen ved Porta Pia og var trængt ind i Villa Buonapartes Have med væbnet Haand, var Vaabnene blevne nedlagte, og Byen havde overgivet sig. Umaadelige Menneskemasser bølgede i Gaderne, de hidtil tilbagetrængte Følelser fik pludselig frit Løb, Luften genlød af Leveraab for Italien, ja Husene — endog Husene var som ved

Trolddom undergaaede en total Forvandling. Medens de hidtil havde ligget aflaasede, kolde, ligegyldige og ufølsomme med tillukkede Persienner eller nedrullede Gardiner, stod alle Vinduer nu paa vid Gab, Menneskeansigter tittede ud af dem, og — hvad der næsten gjorde det stærkeste Indtryk — det italienske Flag vajede fra dem alle. Det sidste Skud havde været ligesom Signalet til almindelig Flagudsmykning, Hovedgaderne var som et Hav af vajende Faner, i Kviste og paa Tage, fra Skorstenspiber, Vinduer, Døre og Glughuller, overalt saas de grønne-hvide-røde Farver. Man havde aabenbart haft Flagene liggende færdige paa Kistebunden under Laas og Lukke indtil nu. Det var en betagende Demonstration og af overordentlig Virkning, naar man betænker, at det Dagen i Forvejen eller blot nogle Minutter før vilde have været en strafbar Handling ikke blot at udhænge, men at besidde en saadan Fane. Det var et Plebiscit i Farver.

Vi fulgte Folkestrømmen, der bar frem mod Porta Pia. I den lange Gade, hvor Granaterne nys havde huseret, saa det ud som Jerusalems Forstyrrelse; de fleste Vinduer var uden Ruder, hist og her var Stenbroen opreven, Kalk og Murbrokker laa spredt omkring, Blodpøle vidnede om, at „det røde Kors" havde haft Arbejde her, og paa Fortovet laa endnu en ved Skulderen afreven Menneskearm i Uniform og med Ringe paa Fingrene. Nogle Romere tog den op og holdt den frem til Beskuelse for de nysgerrige. Ved Piazza di Termini tæt ved Aqua Felice kunde man ikke komme videre, thi en Kordon af pavelige Ryttere spærrede Gaden i hele dens Bredde og nægtede al Passage.

Ventetiden faldt dog ikke lang; der var lagttagelser nok at gøre. Folket var „oppe" og hengav sig til alle Slags *„lazzi"*. Man sang og skraalede, støjede og lo og morede sig, som man bedst kunde. Udefra kom nogle Wienervogne kørende med saarede italienske Officerer; en enkelt af dem, en martialsk udseende Dragonofficer med et vældigt Sabelhug over Ansigtet, hvorfra Blodet flød i Strømme over hans Skæg og ned paa hans Bryst, var Genstand for Ovationer, da han sad flot oprejst og dampede paa en Cigar, som om han befandt sig i bedste Velgaaende. Fra Byen kom kort efter et stort Optog af lukkede Galavogne med gallonerede Kuske og Tjenere den modsatte Vej; indenfor Ruderne kunde man skimte guldbroderede Uniformer, trekantede Hatte og mange Ordener. Det var de udenlandske Gesandter ved Pavehoffet, som kørte ud for at hilse paa den italienske Over-

general. Audiensen var dog kun kortvarig, thi et Kvarters Tid efter kom de samme Vej tilbage. Da der ikke var mere at se, blev Mængden utaalmodig og trængte paa; de pavelige Ordenshaandhævere maatte vige, og Strømmen brød sig Vej ud til Porta Pia uden at bekymre sig det mindste om Rytternes Indsigelser og truende Fagter, som næppe var alvorlig mente.

Vi stod paa Fortovet tæt ved den ret medtagne og ramponerede Port, da de første italienske Tropper rykkede ind. Her viste sig igen den sydlandske, halvhysteriske Patos, der er saa fremmed for nordiske Nationer og let vækker deres komiske Sans. I Spidsen gik et lille Antal civilklædte Mænd — Romere, som i sin Tid var blevne forviste af den pavelige Regering for politiske Forseelser og derfor havde tilbragt Aar i Landflygtighed. De havde Rejsetasker over Skuldrene og bløde Hatte, med hvilke de uophørligt svingede, medens de raabte som besatte: Evviva l'Italia! De omfavnede enhver Landsmand, de kunne faa fat i, og trykkede ham til sig, de græd og hulkede højt, ja nogle af dem sank ned paa Gaden og kyssede Brostenene. Man kom uvilkaarligt til at tænke paa den holbergske Ulysses' og hans trofaste Stalbroder Chilians Hjemkomst. Skingrende Militærmusik overdøvede Mængdens Bifaldsraab og afbrød disse Scener. Først kom nogle Artilleriafdelinger med Forspand og Kanoner; paa disse sidste havde Artilleristerne vittigt nok med Kridt skrevet Ordene: „Moralsk Middel", med Hentydning til Victor Emanuels foran omtalte Proklamation. Romerne trængte sig frem til de udmattede og trætte Folk, trykkede dem i Hænderne og kærtegnede Kanonerne, der var saa varme, at man næppe kunde berøre dem. Derefter fulgte nogle Linietropper af Brigaden Modena og en Bataillon Bersaglieri, netop den, der havde stormet Breschen. Indmarchen foregik i smaa Afdelinger, saaledes at den først ankommende forblev i Portens Nærhed, medens den næste rykkede igennem og gjorde Holdt og saaledes videre. Den tog derfor Tid, hvortil kom, at de italienske Officerer var ganske uvidende om Byens Topografi. En af dem henvendte sig til os og spurgte om den nærmeste Vej til Tiberen, men vi fandt det upassende under disse Omstændigheder at optræde som Førere, oven i Købet i en Stad, hvis Regering kun havde vist os Gæstevenskab og Velvilje.

Paa selve Valpladsen, i og ved Breschen i Villa Buonapartes Have, var der fuldt op af civile, der saa sig nysgerrigt om, opsamlede Granatstumper og andre Relikvier og traadte i Vejen for

Ambulancesoldaterne og det røde Korses Baarer. I et Hjørne tæt ved Muren laa et Lig dækket med en Kappe; Romerne vilde se det, men blev hindrede heri af Skildvagterne, som kort og godt bemærkede, at „det ikke var Umagen værd". Sagen var, at det var Liget af en pavelig Soldat, hvis Hoved var blevet knust med Kolbeslag, fordi han efter Kapitulationen i Lidenskabens Hede havde skudt en italiensk Løjtnant Valenziani, der rolig kom gaaende ind gennem Breschen. Bladene gjorde senere stort Væsen af Sagen, og da Løjtnanten faa Dage efter blev begravet under militære Æresbevisninger, var der stort Tilløb af nysgerrige.

Udenfor Porta Pia, der ligger højt, og hvorfra man har den prægtigste Udsigt til Villa Albani og Sabinerbjærgene, blev der efterhaanden stille. Da Billedhugger Hasselriis og jeg gik en Tour ud ad Vejen (Via di Ponte Nomentano), laa den fredeligt og roligt; Dagens Begivenheder havde saa godt som ikke efterladt noget kendeligt Spor paa dette Sted. Kun paa venstre Side af Vejen, inde i Vignerne, saas nogle Soldater, formodentlig beskæftigede med at lede efter saarede eller døde, men foran os bemærkedes intet usædvanligt. Vi gik fremad og blev staaende ved en stor Blodpøl midt paa Vejen. Et Par Sekunder efter kom to højere italienske Officerer ridende i skarpt Trav, standsede foran os, og idet den ene slog ud med Haanden og pegede paa Blodet, sagde han patetisk: „Ja, dette er Blod, som Italienere har udgydt for deres Fædreland!" Vi lettede paa Hatten og fulgte dem langsomt tilbage til Staden.

Her var der imidlertid hændet noget uforudset, som truede med at kuldkaste alle Beregninger. De italienske Tropper havde fortsat Fremrykningen til Monte Cavallo, da de nedenfor denne Plads, i Via Dataria og tilstødende Gyder, stødte paa de pavelige Zouaver, der havde udstillet Forposter og erklærede at ville fyre paa enhver, der nærmede sig. Italienerne udstillede for deres Vedkommende ogsaa Forposter, en almindelig Standsning indtraadte, medens en Parlamentær blev afsendt til Vatikanet. Vi mødte dog ingen Hindringer, da vi fra Kvirinalpladsen gik ned til de lavere liggende Bydele forbi de pavelige Skildvagter; ingen af dem spærrede Vejen for os eller tiltalte os, saa lidt som de Officerer og Menige, der stod bagved i Klynger og diskuterede Situationen, lagde Mærke til os. Det blev os klart af deres Miner, Gestus og blege Ansigter, at de var fattede paa det værste og rede til at kæmpe og dø for Pavedømmets Sag. Man kunde ikke andet

end føle Sympati for disse Franskmænd, der nys havde erfaret deres Fædrelands Ulykker og samtidig selv havde maattet smage Ydmygelsens Kalk, saa meget bitrere som de sikkert nærede Ringeagt for og Uvillje mod den Nation, som benyttede Øjeblikket til at indkassere let vundne Fordele.

Paa Corsoen og i de nærliggende Gader foregik der temmelig tumultuariske Optrin, om end ikke af særlig ondartet Natur. Efter Kapitulationen, da Byen saa godt som var herreløs, og det pavelige Politi havde trukket sig tilbage til Vatikanet, Kapitolium og andre vigtige Punkter for at dække dem mod mulige Plyndringsforsøg, havde Pøbelen taget Magten i disse Kvarterer og huserede her efter Behag. Vi fandt de store Juvelererbutiker i Via Condotti omhyggeligt stængede; Skodderne var for Vinduerne og alle Udhængsskabe fjernede; Bagerbutiker og Kødudsalg var lukkede, overhovedet havde Gaderne her det samme Fysiognomi ved højlys Dag som ellers om Natten. Skarer af slet klædte, lurvede Personer drog omkring hylende og skraalende uden Maal eller Med, af og til blev nogle Ruder slaaet ind, og nogle bekendte Tilhængere af Pavedømmet insulterede. Paa Piazza del Popolo stormede Pøbelen Accisekontoret, jog Toldbetjentene bort og foranstaltede en Autodafé af de der forefundne Papirer, medens nogle Personer, der optraadte som Ledere, holdt Taler, hvori de opfordrede Mængden til at marchere til Fængslerne i Trastevere og befri Fangerne. Det skete dog ikke; der vilde ellers have vanket blodige Pander. Senere hørtes adskillige Fortællinger om grove Excesser og Blodsudgydelse af private mod private, der var blevne begaaede af personlig Hævnfølelse eller politisk Had, men jeg ved ikke, om de var paalidelige. Vi saa adskilligt, der mindede om uartige Børns Kaadheder og Drengestreger, men intet, der tydede paa revolutionær Vildskab. Heller ikke blev vi selv i mindste Maade forulempede, skønt vi bevægede os ugenert omkring; man lod os skøtte os selv, og tog ikke Notits af os; vi var til Mode, som om vi spillede Klints Rolle hos Kobbersmeden i „Genboerne".

Vanskeligere blev det for os at komme tilbage til Kvirinalpladsen, da vi efter at have indtaget en Forfriskning i en Kafé, bestemte os hertil. Vi fulgte den samme Vej tilbage, gik uden at blive stoppede de pavelige Zouavers Forposter forbi og kom hen til de italienske Skildvagter. Her nægtede man os imidlertid at „passere". Vi vendte da om for om muligt at naa Stedet ad

Omveje, men afvistes nu af de samme Zouaver, der nylig havde tilladt os at gaa igennem. Vi var aabenbart ikke længere usynlige; det blev os klart, at vi paa Vejen maatte have sat Jerusalems Skomagers Galoscher overstyr, hvis vi overhovedet nogen Sinde havde haft dem. Situationen var alt andet end behagelig. Foran os en Række Soldater med ladte Geværer i Armene, bagved en Række af samme Slags, mellem dem et aabent Rum paa et halvhundrede Skridt, i hvilket aabne Rum vi netop var saa uheldige at befinde os ganske isolerede. Vi lod Blikket glide hen over Husene i Via Dataria, der skraaner jævnt opad, om vi ikke kunde smutte ind i et af dem, men de var selvfølgelig alle forsvarligt stængede. Hvad var der at gøre? Vi holdt Raadslagning paa aaben Mark under Fjendernes Musketter og kom hurtigt til det Resultat, at der maatte parlamenteres. Kunde Linien ikke forceres, maatte vi se at snakke os igennem den.

Det laa nær at henvende sig først paa den italienske Side, hvor vi efter Omstændighederne kunde haabe paa at finde det villigste Øre. Vi gik derfor hen til den Skildvagt, der havde afvist os, og meldte ham, at man ovre paa den anden Side heller ikke vilde lade os slippe igennem. Ja, det kunde han ikke gøre for. Om han da nu ikke —? Nej, han havde Ordre til, at ingen maatte passere og stod netop her for at passe paa, at det ikke skete. Om han da vilde have, at vi skulde blive skudte, hvis det kom til Kamp? Det vedkom ikke ham; han havde kun at lystre. Vi fandt, at dette ikke var morsomt, en Opfattelse, han var villig til at underskrive. Vi var fremmede og var tilfældigt og godtroende gaaede i denne Saks; man kunde dog ikke forsvare at behandle os saadan. Han nølede derpaa et Øjeblik, som om han betænkte sig, og sagde da med sit velvilligste Smil: „Jeg har jo ikke Øjne i Nakken!“ idet han vendte os Ryggen og gik langsomt til Siden. Vi lod os ikke dette sige to Gange, men smuttede hurtigt igennem.

Kvirinalpladsen ovenover frembød et mærkværdigt Skue; man kom til at tænke paa en Scene i „Wallensteins Lager“. Geværpyramider var opstillede i Massevis ved Siden af hverandre, italienske Soldater laa paa Brostenene og samtalede, med Feltflasker, Vindruer eller Vandmeloner i Hænderne, Officerer gik alvorligt frem og tilbage ved Siden af Kanoner, hvis Forspand holdt bagved, og mellem dem, men dog navnlig paa den Del af Pladsen, hvor Via del Quirinale udmunder, saas Hundreder af

civile Personer og pavelige Soldater, der var blevne afvæbnede og drev omkring efter eget Behag, eller som falbød deres Heste og Geværer for Spotpris til Lysthavende. Man kunde her købe en Hest for en Snes Francs og et Gevær for to eller fire, og Handelen gik livligt, om end til ringe Glæde for vedkommende, da de købte Sager allerede Dagen efter i en italiensk Proklamation forlangtes afleverede uden Erstatning. Der opstod Trængsel paa Pladsen, man saa Talere haranguere Folket, man afsang Fædrelandssange, og snart dannede der sig en tæt Sværm af Mennesker om en lille civil Mand, der sad paa en af de købte Heste, og gestikulerede ivrigt. Man sagde, det var en Redaktør fra Norditalien, der var kommen ind med de italienske Tropper. Han opfordrede „Romerfolket" til at drage til Kapitolium, ikke for „at takke Guderne", men for at jage de pavelige Tropper derfra og tilbød at stille sig selv i Spidsen for det. Som sagt, saa gjort. I en Haandevending formerede man sig i en uordentlig Kolonne og drog afsted; Tusinder og atter Tusinder sluttede sig paa Vejen til Toget, som til sidst havde imponerende Dimensioner. Ankommen ved Foden af Kapitolium eller rettere i Via di Araceli hilstes Fortroppen med nogle Skud af de pavelige Soldater, hvorpaa Redaktøren skyndsomst sprang af Hesten og smurte Haser, et Eksempel, der fulgtes af den hele Arme.

I Trængselen blev jeg skilt fra min Ledsager, hvem jeg først gensaa sent paa Eftermiddagen. Da jeg gennem de mange Smaagyder i Kvarteret om Trajans Forum var naaet tilbage til Kvirinalet, var Situationen her fuldkommen forandret, thi de pavelige Zouaver havde efter Pavens Ordre opgivet at gøre Modstand og var afmarcherede til Monte Pincio, hvor de skulde afvæbnes, medens de italienske Tropper over Monte Cavallo uophørlig strømmede ned i Byen. De standsede ved Tiberen, thi Trastevere blev ikke besat den 20de September, efter Sigende fordi man først havde haft i Sinde at lade det forblive ved den uafhængige Pavestol. Da der imidlertid i denne Anledning opstod natlige Tumulter i hin Bydel og blev begaaet alvorlige Excesser, rykkede Italienerne ogsaa herind to Dage efter.

Oppe paa Monte Pincio blev de pavelige Zouaver som sagt afvæbnede og derefter førte gennem Corsoen til Piazza Colonna, hvor de bivouakerede om Natten under aaben Himmel. Jeg saa dem marchere i sluttede Kolonner gennem den lange Gade med italienske Soldater paa Siderne; i Spidsen red deres Oberst Charette

med Sabel og i fuld Uniform mellem to højere italienske Officerer. Fortovene vare tæt besætte af Tusinder af Mennesker, som paa uridderlig og usømmelig Vis lagde deres fjendtlige Følelser for Dagen. Man fik ikke noget heldigt Indtryk af den romerske Befolkning ved denne Lejlighed; det klædte den ikke godt, da man tilraabte den faldne Fjende de værste Insulter, peb i Fingrene eller kastede Kaalstokke og andre Gadeuhumskheder i Hovederne paa de værgeløse. Det skyldes dog Sandheden at tilføje, at der fandtes adskillige blandt Tilskuerne, som misbilligede Befolkningens Holdning og ikke tog i Betænkning at udtale deres Harme højt og lydeligt, ja der var menige italienske Soldater, som irettesatte de værste Skraalere og formanede dem til at vise en Smule Sømmelighed og Værdighed. „Havde I gjort det igaar — hørte jeg en Soldat sige — skulde jeg ikke haft noget at indvende, men da turde I ikke; idag burde I skamme jer over jeres Mod!" Man saa denne Stemning klart, da Zouavernes Chef i Nærheden af Piazza Colonna blev ramt af en Kaalstok paa Brystet og greben af Harme trak sin Sabel, sporede sin Hest fremad og gennemfugtlede nogle af de nærmeststaaende Tumultuanter. Ikke blot gjorde de italienske Officerer, mellem hvilke han red, intet Forsøg paa at holde ham tilbage, men der hørtes høje Bifaldsraab og Haandklap fra alle Sider. „Smør dem dygtigt!" tilraabte man ham, „de fortjener ikke bedre!"

Om Morgenen den 21de Septbr. var alle de pavelige Tropper som blæste bort, naar undtages nogle enkelte Afdelinger i Vatikanet og Trastevere. Den største Del af dem sendtes til Civita Vecchia, hvor de indskibedes til Marseille. Oberst Charette dannede her en Frivillig-Legion af Resterne, som med Udmærkelse deltog i Kampen mod Tyskland. I Rom blev den højstkommanderende italienske General Cadorna Gouvernør ad interim, men det varede dog længe, før Staden antog sit vante Udseende.

Thi nu begyndte Festlighederne og Sejrsrusen for Alvor. Man holdt Ferie i Rom i stor Stil, drev om paa Gaderne i Skarer, syngende og jublende, dansende og leende, som om man troede, at det tusindaarige Rige nu skulde begynde. Om Aftenen var alle Gaslygterne paa Corsoen ombyttede med Fakler; Gaden laa som et Lyshav, i hvilket festligklædte Mennesker i Tusindvis badede sig, man talte med alle og enhver, som om man var gamle Bekendte, og man fandt en barnlig Fornøjelse i at deklamere højt mod Pavedømmet, og netop afsynge de Sange, udstille de Bøger

eller læse de Blade, som havde været forbudte under det forrige Regimente. Begejstringen kunde af og til give sig ret kuriøse Udslag — jeg husker saaledes, at en elegant ældre Herre i sort Kjole, lysegraa Gamacher og ulastelig nystrøget Silkehat en Aften bevægede sig gennem Corsoen spillende Garibaldimarchen paa Fløjte med en Iver, som om han udførte et offentligt Hverv. Alle veg til Side for ham og hilste ham med Klapsalver. Der var overhovedet ingen Skepsis at bemærke paa Bunden — nogle mente, at de vises Sten nu virkelig var funden, og at den Tid stod for Døren, da Ulven ligesom i de gamle Legender vilde græsse ved Siden af Lammene, og da alle Rovdyr — Menneskene inklusive — vilde blive Vegetabilister og spise Roser og Levkøjer, eller Maccaroni. Andre saa i Aanden det antike Roms Vælde genfødt, den evige Stad skulde atter blive Jordens Navle, og herfra skulde igen de sejrrige Legioner udgaa, som dikterede Verden Love. Nu havde Italien endelig engang holdt sit Løsen: *far da se* — Stormagtsdrømme og Stormagtsfølelser dæmrede i manges Sind.

Jeg husker ikke, om de italienske Troppers højtidelige Indtog fandt Sted, før Ugen var udløben, eller først Søndagen den 25de Septbr., men det var i hvert Fald Festlighedernes Glanspunkt. Fra den lyse Morgen til den sene Aften saa man Tropperne rykke ind med flyvende Faner og klingende Spil, alle Vaabenarter, i straalende velpudsede Uniformer, glade og fornøjede, under endeløs Jubel og Leveraab for *il re galantuomo*. Stor Lykke gjorde Lansenererne med de flagrende Vimpler fra Lansespidserne, og endnu større Bersagliererne i den mørkegrønne Uniform af Sømandssnit og den store Hanefjerbusk ned over Skulderen. Man kunde ikke se sig mæt paa dette smukke Korps, der altid bevæger sig i Løb til en kvik og oplivende Hornmusik. Nu begyndte de offentlige Fester for Tropperne, Galaforestillinger i Teatrene osv., medens Indbyggerne vedblev at jubilere Dag ud og Dag ind til langt ud paa Natten. Man var kommen ind paa en Glidebane, der tegnede til at blive uendelig, indtil en Proklamation fra Guvernøren gjorde Ende paa Legen, slukkede Gasfaklerne paa Corsoen og kaldte Romerne tilbage til Virkeligheden.

Der er løbet meget Vand i Stranden siden hin Tid — Fjerdedelen af et Aarhundrede er gaaet. Romerne er i dette Tidsrum for Alvor blevne kaldte tilbage til Virkeligheden; thi Landet har gennemgaaet mange farlige Kriser og befinder sig maaske for Øjeblikket i den farligste af dem alle. Rom er nu

Italiens Hovedstad; man har politisk Frihed, en fri Presse, Partier og Konstitution, men til Gengæld er det faderlige Formynderskab, den milde Absolutisme forsvunden. Skatterne, disse argumenta ad hominem, er tiltagne som Fluer i September, hele den moderne Samfundsorden med dens smaalige Politivedtægter, Næringsindskrænkninger, Baand og Plagerier virker som for snevert Fodtøj paa Befolkningen, med Rettighederne stiger Pligterne, og der gives maaske nu mange, som længes tilbage til St. Peders korslagte Nøgler og Tiaraen. Man kan ikke dadle dem derfor, thi Friheden er et gyldent Klenodie, der kun kan vindes ved haardt Arbejde, aarelange Anstrengelser, gennem Lidelser og Kampe. Dette er den Lære, som kunde indskrives paa Mindetavlen i Roms gamle Mur ved Siden af Porta Pia.

Carl Bruun.